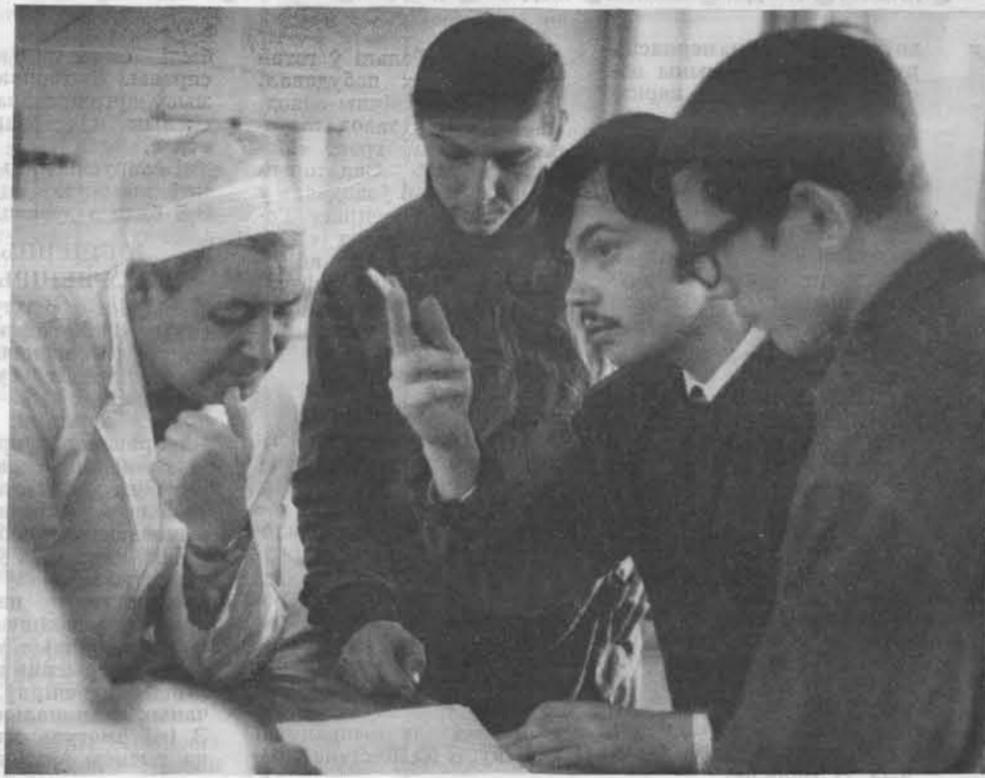

Голас Рацзімы

№ 13 (1275) САКАВІК 1973 г. ВYДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫНІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ ГОД ВYДАННЯ 18-ТЫ ЦАНА 2 КАП.

Студэнцкія навуковыя таварыствы створаны амаль ва ўсіх інстытутах Беларусі. А ў Мінскім радыётэхнічным ужо 5 год працуе студэнцкае канструктарскае бюро — якасна новая форма творчасці старшакурснікаў. Тут яны выконваюць чарцяжы і разлікі па стварэнню нестандартных прыстасаванняў і прыбораў па заказах прадпрыемстваў, удзельнічаюць у іншых гаспадарча-дагаворных работах па канструяванні.

Трэцікурснікі Уладзімір ГЕЙКА, Міхаіл БІНДЗЮКОУ, Аляксандр ЖАЛЦЯКОУ [верхні здымак справа] працуюць над тэхнічнай рэканструкцыяй аперацыйнай Рэспубліканскага цэнтра дзіцячай хірургіі. Свае эскізы, задумы яны пастаянна абмяркоўваюць з кіраўніком цэнтра, прафесарам Алегам МІШАРАВЫМ, прыслухоўваюцца да яго пажаданняў, шукаюць шляхі ўвасоблення ў канструкцыйных распрацоўках патрабаванняў медыкаў.

На здымку злева — студэнт чацвёртага курса радыётэхнічнага факультэта, намеснік старшыні савета студэнцкага навукова-тэхнічнага таварыства інстытута, ленінскі стыпендыят Уладзімір МАРДАЧОУ. Справа ўнізе — у студэнцкім эксперыментальна-вылічальным цэнтры.

Фота У. МЯЖЭВІЧА.

ДЫЯЛОГ АДНАДУМЦАЎ

Калі б уяўна машына часу сабрала разам студэнтаў розных эпох — ад барадатых школяроў эпохі Адраджэння да юнакоў і дзяўчат у джинсах і міні-спаднічках — то яны знайшлі б агульныя тэмы. Вясна і каханне, жарты і кліны з суседзяў і выкладчыкаў, лекцыі і экзамены — вечныя і кожны раз новыя клопаты.

Але праз нейкі час удзельнікі гэтага ўяўнага сходу закруцілі б іншыя праблемы. Бо нават у другой палове XX стагоддзя ў краінах Захаду існуе дыскрымінацыя ў атрыманні вышэйшай адукацыі, праследуюцца дэмакратычна настроеныя студэнты і арганізацыі. Рух прэтэнзу супраць такога становішча даходзіць аж да войнаў у студэнцкіх кэмпусах Амерыкі. Адначасова шырыцца іншая плынь — у яе авангардзе ідуць савецкія студэнты. Усю энергію маладосці, запал сваёй душы яны накіроўваюць на стварэнне новай культуры, часткай якой з'яўляюцца.

У краіне, дзе ўлада знаходзіцца ў руках працоўных, гэта заканамерна. Моладзь, што набывае адукацыю ў інстытутах і тэхнікумах, — дзеці рабочых, сялян, служачых. Яны — будучыя кіраўнікі і спецыялісты розных галін вытворчасці, выхаванцы падрастаючага пакалення, дзеячы навукі і культуры. Адносіны студэнтаў і грамадства ў Краіне Саветаў можна назваць дыялогам раўнапраўных. Дзяржава стварае юнакам і дзяўчатам усё ўмовы для вучобы — сты-

пендыі, інтэрнаты, бясплатнае карыстанне лабараторыямі, бібліятэкамі, а таксама гарантуюць работу па спецыяльнасці пасля заканчэння навучання. Моладзь у адказ на гэтыя клопаты яшчэ да атрымання дыплама імкнецца зрабіць нешта карыснае, прымяняць сваю неўтаймоўную энергію ў практычнай рабоце.

Узаемаадносіны гэтыя не варта лічыць рукова-ідэлічнымі. Абодва бакі часам маюць нейкія прэтэнзіі, пажадання, патрабаванні. Але яны не перарастаюць у канфлікт — своечасовая і шчырая гаворка дае магчымасць вырашыць усё ў інтарэсах абодвох бакоў.

Сур'ёзная размова аб шляхах паляпшэння работы вышэйшай школы Беларусі ішла ў лютым на Рэспубліканскім злёце студэнтаў. 1100 яго ўдзельнікаў прадстаўлялі трыццацісячны атрад моладзі, што набывае веды ў 29 вышэйшых і 129 сярэдніх навучальных установах нашай рэспублікі. Разам са сваімі выхаванцамі тут былі і супрацоўнікі многіх інстытутаў і тэхнікумаў. У рабоце злёта прынялі ўдзел таксама кіраўнікі партыі і ўрада Беларусі.

У выступленнях амаль не з'яўляліся пытанні матэрыяльнага характару: за апошнія гады партыя і ўрад краіны прынялі шэраг пастановаў, якія садзейнічалі значнаму паляпшэнню бытавога і медыцынскага абслугоўвання студэнтаў, паскарэнню тэмпаў будаўніцтва інтэрнатаў, наладжванню грамадскага харчавання, былі

значна павялічаны стыпендыі.

На злёце ішла гаворка аб вучобе будучых спецыялістаў, аб выхаванні ў іх марксісцка-ленінскага светапогляду, навываі арганізацыйнай работы. З трыбуны прадстаўнічага сходу студэнты расказвалі аб жыцці інстытутаў, дзяліліся вопытам правядзення розных мерапрыемстваў, аналізавалі тыя ці іншыя метады сваёй дзейнасці. Так, чацвёртакурснік Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі Валянцін Герасімовіч адзначаў, што студэнтам яго профілю неабходна свядома рыхтаваць сябе да працы хлебароба. Тут недастаткова адных кніжных ведаў, без любові да зямлі, без разумення спрадвечнай мудрасці прыроды нельга стаць сапраўдным гаспадаром палетка. Навука і вытворчасць — тэма выступлення сакратара камітэта камсамола Магілёўскага машынабудаўнічага інстытута. Выхаванне ў будучых педагогаў умення працаваць з дзецьмі хвалюе студэнтку Мінскага інстытута замежных моў Марыю Котляр, праблемы студэнцкіх будаўнічых атрадаў закруціў Аляксей Ізюмскі з Беларускага політэхнічнага інстытута.

Надзвычай шматграннае жыццё савецкага студэнцтва. Галоўнае, зразумела, вучоба. Паскарэнне навукова-тэхнічнага прэгрэсу і хуткае старэнне інфармацыі выклікалі ў апошнія гады цягу да самастойнай даследчай работы. Вобразна кажучы, мозг студэнта павінен быць генератарам ідэй, а не

даведнікам лічбаў і фактаў. Удзел у рабоце навуковых студэнцкіх таварыстваў (СНТ) прымаюць усё больш юнакоў і дзяўчат. У залежнасці ад профілю інстытута і курса яны паглыбляюць свае веды ў прадметных гуртках, набываюць практычныя навыкі ў студэнцкім вылічальным цэнтры або выконваюць эксперыментальную ці канструктарскую работу для прадпрыемстваў.

З цягам часу кожны павінен будзе за гады вучобы прайсці школу СНТ, каб і атрымаўшы дыплом, пастаянна ўдасканальваць і павышаць свае веды, не плесціся ў хвасце са старым багажом.

Вялікая ўвага ўдзяляецца фарміраванню ў студэнтаў марксісцка-ленінскага светапогляду. Савецкія спецыялісты не тэхнакраты, яны актыўныя будаўнікі новага жыцця, носьбіты перадавой філасофскай і грамадскай думкі, кіраўнікі і арганізатары рабочых калектываў. Дэталёвае веданне палітэканоміі, дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму, умёнае размаўляць з рознымі людзьмі, пераконваць, улічваць кімсьці выказаную думку студэнты вышэйшых навучальных устаноў могуць набыць у час так званай грамадска-палітычнай практыкі.

Гэтаму ў многім спрыяе і летняя работа студэнцкіх будаўнічых атрадаў, калі юнакі і дзяўчаты могуць правесці з самай самай вытрымкай, умёнае. Акрамя асноўнай работы па ўзвядзенню будынкаў, пракладцы чыгунак ці ўборцы ўраджаю, яны чытаюць лек-

цыі для насельніцтва, выступаюць з канцэртамі мастацкай самадзейнасці, наладжваюць піянерскія лагеры-спадарожнікі. За 10 гадоў існавання працоўнага семестру беларускія студэнты асвоілі 140 мільёнаў рублёў капітальных укладанняў. І сваімі паводзінамі, сваёй бездакорнай і самаадданай работай спрыялі таму, што назва «бэспэ будаўнічага атрада» ўспрымаецца як пачаснае званне.

Сёння студэнты — заўтра спецыялісты. Гэты пераход не бывае раптоўны. Часам малады настаўнік, інжынер ці аграном уяўляе сваю будучую работу вельмі прыблізна, не ведаючы рэальнасцей жыцця. Каб у нейкай меры ліквідаваць гэты недахоп, у час Рэспубліканскага злёту былі наладжаны сустрэчы з кіраўнікамі і супрацоўнікамі адпаведных міністэрстваў, экскурсіі на многія прадпрыемствы і ва ўстановы Мінска.

Размову аб тым, якімі хочуць бачыць заўтрашні спецыялістаў партыя і ўрад рэспублікі, вялі на злёце першы сакратар ЦК КПБ П. Машэраў і міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР М. Мяснішкін.

...Закончыўшы злёт. Яго ўдзельнікі расказалі пра ўсё ўбачанае і пачутае на сходах у сваіх інстытутах і тэхнікумах. І вынікі гэтых абмеркаванняў, разважанняў, абменаў думкамі праявіцца неўзабаве ў час веснавой сесіі, працоўнага семестра, абароны дыпламаў. У будучай рабоце.

ГАРИЗОНТЫ

навукі

НОВЫЯ ІНСТЫТУТЫ

Два новыя інстытуты — электронікі і фотабіялогіі — «нарадзіліся» ў 1973 годзе ў Акадэміі навук БССР. Стварэнне гэтых навуковых устаноў дазволіць весці фундаментальныя даследаванні па важнейшых галінах сучаснай навукі.

Распрацоўкі інстытута электронікі будуць сканцэнтраваны на навіейшых напрамках гэтай навукі, прымяненні яе ў розных галінах тэхнікі і прыборабудавання. Важнае месца ў рабоце інстытута зойме пошук новых прынцыпаў апрацоўкі лічбавай інфармацыі і стварэнне элементаў вылічальнай тэхнікі будучых пакаленняў.

З арганізацыяй інстытута фотабіялогіі ў АН БССР пачнуцца шырокае даследаванні ў галіне фотасінтэзы і біялагічнай фізікі. Работа гэтага навуковага цэнтру накіроўваецца на глыбокае даследаванне механізму біясінтэзы пігментаў раслін і малекулярнай арганізацыі фотасінтэтычнага апарата. Прадметам пільнай увагі вучоных стануць прасторава-энергетычныя ўзаемаадносіны пігментаў, функцыянальныя сувязі пігментаў, бялкоў і ліпідаў у пабудове фотасінтэтычных мембран.

Даследчыкі пачнуць распрацоўку пытанняў структурнай арганізацыі бялкоў унутры клеткі, рэгуляцыі фізіялагічнай актыўнасці клетак з дапамогай структурных перабудоў мембран і ліпапратэідных комплексаў. Будзе вывучацца такія важныя праблемы, як узаемадзеянні бялкоў з ультрафіялетавым і бачным святлом.

Распрацаваныя ў ходзе ўсіх гэтых даследаванняў метады і ўяўленні дадуць магчымасць у далейшым падыйсці да расшыфравання прыроды многіх важнейшых працэсаў жыццядзейнасці клеткі, якія ляжаць у аснове рэгуляцыі актыўнасці ферментаў.

Цяпер у Акадэміі навук БССР налічваецца 25 інстытутаў, прычым тры з іх створаны ў дзевятай пяцігодцы.

ВОЗЕРА ЗА ВАКОЛІЦАЙ

«Дзе канчаецца вада, там канчаецца і зямля». — гавораць у народзе. Размяркоўваючы па сушы вільгаць, прырода была прыхільна да нашай рэспублікі. Па беларускай зямлі цяча каля трох тысяч рэк і рачулак. Амаль 11 тысяч азёраў і вадасховішчаў глядзяцца ў блакітнае неба. Паўтара працэнта ўсёй тэрыторыі рэспублікі занята водай.

Але з кожным годам расце будаўніцтва новых прадпрыемстваў, гарадоў і пасёлкаў. Каб «напаць» іх, патрабуецца ўсё больш і больш вады. Акрамя таго, галоўным спажывцом была і застаецца сельскагаспадарчая вытворчасць. Таму так важна цяпер навучыцца разумна карыстацца адпущаным прыродай багаццем, умела кіраваць водным рэжымам глебы.

Некалькі год назад была распрацавана і зацверджана генеральная схема комплекснага выкарыстання і аховы водных рэсурсаў рэспублікі. У адпаведнасці з гэтай схемай цяпер у Беларускім дзяржаўным інстытуце практавання меліярацыйнага і водагаспадарчага будаўніцтва дэталёва распрацоўваюцца лакальныя схемы па басейнах асобных рэк.

Закончана складанне такіх схем па водазборах рэк Заходні Буг, Ясельда, Зяльвянка, Лань і многіх іншых, — расказвае начальнік аддзела перспектывага практавання «Белгіпрудгаса» М. Шаталаў. — Завершана ў асноўным распрацоўка схем меліярацыі аднаго з буйнейшых водазбораў рэспублі-

кі — ракі Бярэзіны. Агульная плошча яе басейна — звыш 24 тысяч квадратных кіламетраў. У асноўным гэта сярэднеўвільготненыя землі. Але ў залежнасці ад умоў надвор'я яны могуць быць альбо пераўвільготнены, альбо залішне перасыхаць.

Як жа гарантаваць атрыманне высокай ураджайнасці «мокрых» або засушлівых год? Гэту складаную праблему вырашыць схема комплекснага выкарыстання водных і зямельных рэсурсаў басейна. Па ўсёй яго тэрыторыі праводзіцца двухбаковае рэгуляванне. Будзе асушана каля паўмільёна гектараў забалочаных зямель, створаны 37 вадасховішчаў ад 10 да 150 гектараў кожнае. Самыя буйныя з іх з'явіцца ў Докшыцкім, Бярэзінскім, Светлагорскім, Смалявіцкім, Кружскім, Пухавіцкім, Кіраўскім раёнах. Для перарэзервавання рачнога сцёку плануецца стварыць 160 калгасных і саўгасных сажалак агульнай плошчай 8 тысяч гектараў. Распрацоўваючы схему, гідратэхнікі стараліся па магчымасці наблізіць іх да населеных пунктаў. Таму што возера за ваколіцай — гэта не толькі сотні гектараў арашаемых палёў, але і рыбная гаспадарка, і месца адпачынку.

Рэалізацыя праекта дасць магчымасць зрабіць незалежным ад зменлівасці прыроды два мільёны гектараў урадлівых зямель. Неабходна на гэта затраты акупяцца не пазней чым праз 7 гадоў пасля завяршэння работ.

ЭЛЕКТРОНІКА НА СЛУЖБЕ СЭРЦА

Распрацоўку аптымальных праграм машынай дыягностыкі і прагназавання рэўматычных захворванняў пачаў створаны пры Літоўскім навукова-даследчым інстытуце эксперыментальнай і клінічнай медыцыны электронна-вылічальны цэнтр.

У лабараторыях і на клінічнай базе інстытута выкарыстоўваюцца прыборы і апараты, якія дазваляюць даследаваць любы орган хворага і даюць велізарны аб'ём інфармацыі. Данцы дыягностыкі рэўматызму ўжо выражаюцца некалькімі сотнямі параметраў. Апрацоўваюць і сістэматызаваць гэту інфармацыю дапамагае электронная тэхніка. Назапасіўшы свой архіў і прайшоўшы «курс навучання», машына зможа пры дапамозе параўнання раіць спецыялістам, які найбольш эфектыўны курс лячэння выбраць пры тых або іншых паказчыках дыягностыкі.

Вільнюскі вылічальны цэнтр — другі ў Літве, падпарадкаваны «службе сэрца». Гэтыя матэматычныя медыцынскія цэнтры ўвойдуць у адзіную аўтаматычную сістэму кіравання, якая ў недалёкім будучым ахопіць усе званні аховы здароўя.

Акадэмія навук БССР — адна з буйнейшых у краіне. Для пільнай працы 11 тысяч супрацоўнікаў акадэміі створаны выдатныя ўмовы: лабараторыі з сучасным абсталяваннем, фундаментальная бібліятэка, вылічальны цэнтр, канструктарскае бюро з доследнай вытворчасцю, атамны рэактар,

выдавецтва і друкарня. НА ЗДЫМКАХ: 1. Партал галоўнага корпуса Акадэміі навук БССР. 2. У лабараторыі целламасадзінамікі інстытута цэлла- і масаабмену. Тэхнік Л. ПАПОВА і малодшы навуковы супрацоўнік У. КОЖЫН рыхтуюць апаратуру да вызначэння турбулентных харак-

тарыстык паветранага патоку ў аэрадынамічнай трубе. 3. Ад малекулы да жывой клеткі — такая сфера даследаванняў, якія вядуцца ў Інстытуце эксперыментальнай батанікі і біялогіі. Ля электроннага мікраскопа — навуковы супрацоўнік М. КРЫЛОВА.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

БЕЛАРУСКАЯ «ВЯСЁЛКА»

Лазер... Гэта слова пералічыма многім. Немагчыма пералічыць усе «прафесіі» лазера — аптычнага квантавага генератара, вынайздзенага толькі дзесяць гадоў таму назад.

Аднак у большасці сучасных лазераў ёсць адна ўласцівасць, якая перашкаджае іх больш шырокаму прымяненню ў навуцы і тэхніцы: выпрацоўваюць выпраменьванне толькі адной, нязменнай даўжыні хвалі.

Вобразна кажучы, лазер падобны на добра замацаваную струну, якая гучыць заўсёды аднолькава. Але струну можна прысунуць пальцам да грыфа інструмента, і яна заспявае павоюму. А лазер — не! Ён — «аднагалосы».

Калі б адкрылася ў лазеры здольнасць мяняць па камандзе частату выпраменьвання ў дастаткова шырокім дыяпазоне спектра, навука набыла б магчымы ключ да многіх таямніц рэчыва. Справа ў тым, што «цаглінка прыроды» — атамны і малекулы таксама валодаюць «лазернай упартасцю». Яны адгукваюцца, актыўна рэагуюць толькі на праменні строга пэўнай частаты. У кожнага рэчыва, у кожнага тыпу малекул — свая «любімая» частата. Пры супадзенні частотных характарыстык промяня лазера і часцінак рэчыва ўзнікае рэзанансавы эфект, які дае магчымасць чалавеку накіраваць дыктаваць рэчыву сваю волю: уступаць у рэакцыю, выпарацца, распадацца...

Для поспеху тут неабходны або фантастычны набор з соцень тысяч асобных лазераў — «свайго» для кожнага рэчыва і тыпу тканіны, або лазер-універсал, які мяняе па загаду частоты выпраменьвання ў маштабах усяго спектра.

Ці магчымы такі універсал? Адказ на гэта праблемнае пытанне квантавай электроніцы шукалі вучоныя многіх краін. А знайшлі яго тры беларускія вучоныя з Інстытута фізікі АН БССР: яго дырэктар, акадэмік АН БССР Б. Сцяпаню і супрацоўнікі інстытута, кандыдаты фізікі — матэматычных навук А. Рубінаў і В. Мастоўнікаў. Тэарэтычна і практычна яны даказалі: універсальны лазер магчымы!

...У адным з кабінетаў Інстытута фізікі ўстаноўлен апарат, які знешне нагадвае такарны станок. Яго «сэрца» — мініяцюрныя прызматычныя патроны — кюветы з рознакаляровымі вадкасцямі, «зараджаныя» ў круглую касету.

Кожны з гэтых патронаў — мініяцюрны лазер, магутнасць промяня якога распасціраецца ад соцень тысяч да мільёнаў кілават. Але не гэта галоўная вартасць прыстасавання.

...Васіль Мастоўнікаў уключае і плаўна, як пры настройцы радыёпрыёмніка, круціць рэгулятар. І тут адбываецца незвычайнае. Востры, як блакітная іголка, прамень паступова мяняе колер на цёмна-блакітны, светла-сіні, цёмна-сіні, сіня-чорны...

Паварот касеты, і тыя ж пераўтварэнні адбываюцца з зялёным промнем. Ужо не мікраскапічнымі ўчасткамі, а цэлымі зонамі спектра «валодае» кожны лазер. Імгненна мяняліся частоты выпраменьвання, інакш кажучы, непакорныя лазеры паслухмяна нараджалі шматколернасць вясёлкі!

«Вясёлка» — так і называецца гэта ўстаноўка. Зыходным пунктам пошуку з'явіліся працы Барыса Сцяпанова па люмінесценцыі (свя-

чэнні) складаных малекул, за якія ён узнагароджан залатым медалём імя Вавілава.

Прафесар Сцяпаню і яго вучні і сааўтары далі «лазерную прапіску» сотням фарбавальнікаў, прымушлі існаваць навуку перагледзець свой позірк на «лазерныя» рэчывы.

І вянчаючы велізарную работу, нарадзілася яна — беларуская «Вясёлка», здольная, дзякуючы створанаму яе аўтарамі арсеналу вадкасных лазераў, перакрыць нацэленымі праменьнямі ўсе галіны спектра.

— Адно з унікальных уласцівасцей лазераў новага тыпу, — гаворыць Барыс Іванавіч, — заключана ў іх здольнасці да планавай перабудовы даўжыні хвалі выпраменьвання. Яны могуць змяняць гэту хвалю імгненна, у межах аднаго імпульса генерацыі. А працягласць такога імпульса вымяраецца мільённымі долямі секунды.

Што ж дасць навукова-тэхнічнай практыцы «Вясёлка», гэта матэрыялізаванае ўвасабленне наватарскай ідэі і пошуку трох вучоных — сына піцэрскага рабочага Б. Сцяпанова, сына магільёўскага рабочага А. Рубінава і сына беларускага селяніна В. Мастоўнікава?

Ужо сёння першыя ээкземпляры «Вясёлкі» дапамагаюць вучоным Мінска, Масквы і Ленінграда ў іх даследаваннях. У бліжэйшы час яны будуць лячыць некаторыя хваробы вачэй, з небывалай дакладнасцю зандзіраваць і аналізаваць састаў атмасферы на любой вышыні, стымуляваць многія хімічныя і біялагічныя пераўтварэнні.

І. ПАДАРАЖАНСКИ,

ВО ИМЯ МИРА И БЕЗОПАСНОСТИ НАРОДОВ

В Москве закончила работу Международная консультативная встреча по созыву Всемирного конгресса миролюбивых сил. В течение трех дней в Колонном зале Дома союзов посланцы всех континентов обменивались мнениями о путях всесторонней подготовки к важному форуму. В ходе широкой дискуссии выступило более ста человек — представителей различных международных и национальных организаций из 60 стран мира.

На Международной консультативной встрече были приняты Воззвание за созыв Всемирного конгресса миролюбивых сил и коммюнике.

ВОЗЗВАНИЕ ЗА СОЗЫВ ВСЕМИРНОГО КОНГРЕССА МИРОЛЮБИВЫХ СИЛ

Международная консультативная встреча по подготовке Всемирного конгресса миролюбивых сил за международную безопасность и разоружение, за национальную независимость, сотрудничество и мир состоялась в Москве 16—18 марта 1973 года. По приглашению Всемирного Совета Мира в ней приняли участие представители 40 международных организаций и 81 национальной организации, прибывшие из 60 стран.

Участники встречи обращаются с настоятельным призывом ко всем тем, кто к этому готов, внести свой вклад в дело подготовки и проведения конгресса, который состоится в Москве в октябре 1973 года.

Всемирный конгресс миролюбивых сил является выражением мощного движения, которое поднимает и объединяет сегодня народы, и одновременно отправной точкой нового, еще более решительного подъема этого движения перед лицом серьезной опасности, все еще угрожающей миру во всем мире.

Миролюбивые силы уже достигли реальных успехов. Победа героического вьетнамского народа над империалистической агрессией была завоевана также при поддержке всех народов, прилагавших неустанные усилия в борьбе за справедливость и мир. В Европе достигнуты крупные успехи в деле смягчения напряженности. Развивается борьба за национальное освобождение и экономическую независимость. Погашены некоторые опасные очаги войны. Ряд государств с различными социальными системами перешел к мирному сосуществованию. В некоторых районах мира конкретно встал вопрос об организации систем безопасности и началась разработка проблем разоружения.

Но достаточны ли все эти положительные явления для обеспечения прочного мира?

КОММЮНИКЕ

МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНСУЛЬТАТИВНОЙ ВСТРЕЧИ

16—18 марта 1973 года в Москве состоялась Международная консультативная встреча представителей различных миролюбивых сил, откликнувшихся на идею, выдвинутую Всемирным Советом Мира. В ней приняли участие представители 40 международных и 81 национальной организации из 60 стран мира, среди которых были, в том числе и в личном качестве, деятели политических партий, профсоюзов, молодежных, женских и других общественных движений, выступающих за мир и национальную независимость, парламентарии, деятели культуры, ученые, религиозные деятели. На встрече были представлены Организация Объединенных Наций, некоторые ее специализированные комитеты, Конференция ООН по торговле и развитию, Лига арабских государств.

Участники встречи отметили важные позитивные сдвиги, происшедшие в последнее время на международной арене благодаря активным действиям, последовательной борьбе всех миролюбивых сил, возрастающей поддержке мирового общественного мнения. В то же время они подчеркнули наличие острых проблем, которые вызывают глубокое беспокойство у международной общественности и настоятельно требуют скорейшего решения.

Участники встречи, подчеркнув автономность своих организаций, их подчас различный подход к сложным и трудным международным проблемам, согласились, что назрела необходимость совместного конструктивного поиска их решения в духе открытости и лояльности и появилась возможность согласованных действий в интересах всех народов.

С этой целью они высказались за созыв в Москве, ориентировочно 2—7 октября 1973 года, на самой широкой и представительной основе **Всемирного конгресса миролюбивых сил** за международную безопасность и разоружение, за национальную независимость, сотрудничество и мир и приняли соответствующее **Воззвание**.

Участники встречи провели полезный и конструктивный диалог относительно целей, содержания, форм подготовки и организации конгресса. Они решили провести в подходящее время подготовительную встречу, которая сможет сформировать подготовительный орган конгресса, открытый для всех, кто выразит желание принять участие

Нет, остается опасность ядерного конфликта, сохраняются очаги войны, прежде всего на Ближнем Востоке, где в нарушение резолюций ООН продолжается израильская оккупация арабских территорий; мирное урегулирование в Индокитае на основе парижских соглашений не завершено; продолжается гонка вооружений; по-прежнему печальной действительностью являются остатки колониализма, расовая дискриминация, неоколониализм.

Мы убеждены, что, несмотря на все различия в идеологическом подходе и во мнениях, открытый диалог по этим вопросам принесет огромную пользу делу мира, разрядке напряженности и усилит доверие и сотрудничество между народами.

Каждый сможет изложить свои проблемы, внести свои предложения, руководствуясь общей целью мира и международного сотрудничества. Конструктивные идеи, высказанные в дискуссии, будут, без сомнения, полезны для деятельности Организации Объединенных Наций, Организации африканского единства, ЮНЕСКО и других межправительственных организаций всемирного и регионального характера, представители которых приглашаются участвовать в работе конгресса. Эти идеи способны оказать позитивное влияние на правительственные круги в разработке ими приемлемых решений самых сложных международных проблем.

Всемирный конгресс определит, с соблюдением полного равноправия всех, первоочередные цели нашей общей борьбы и наметит пути более активного участия общественности.

Мы выражаем надежду, что другие организации, движения, партии и деятели откликнутся на наш призыв.

Мир — это дело всех и каждого.

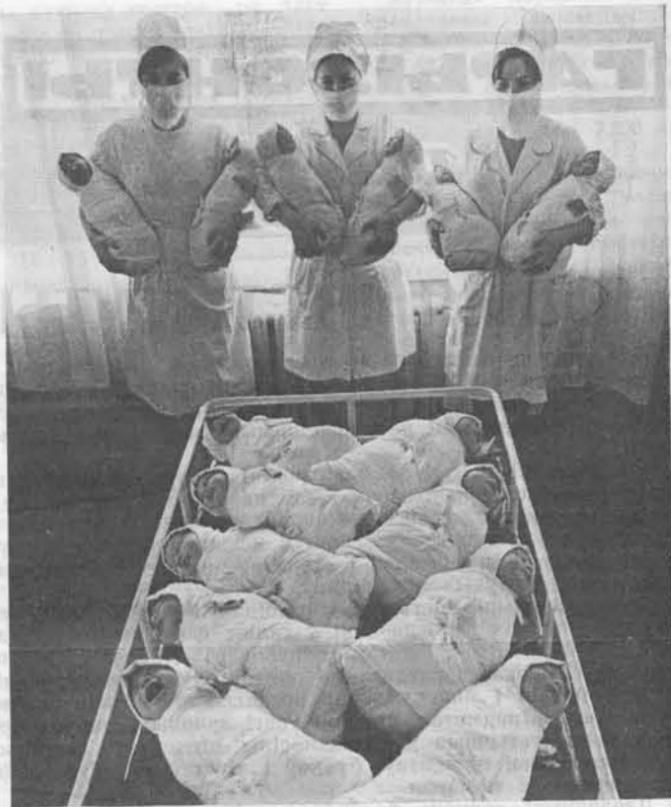
его работе. Участники встречи считают возможным на этой основе уже сейчас приступить к практической подготовке конгресса в каждой стране, имея в виду большую свободу действий заинтересованных национальных организаций, с тем, чтобы было принято во внимание любое новое проявление поддержки конгресса.

Всемирный конгресс миролюбивых сил открыт для участия на равноправной основе представителей различных политических, общественных организаций и движений, особенно рабочего и крестьянского, профсоюзного и кооперативного, а также политических, государственных, общественных и религиозных деятелей, ученых и деятелей культуры, представителей муниципалитетов. К подготовке и участию в конгрессе приглашаются как национальные, так и международные, межправительственные и неправительственные организации.

Участники консультативной встречи выразили мнение, что при подготовке конгресса наибольшего интереса заслуживают такие жизненно важные для народов проблемы, как: ликвидация очагов войны, в особенности на Ближнем Востоке, и выполнение мирных соглашений в Индокитае; международная безопасность, вопросы разоружения; пути достижения и обеспечения национальной независимости, ликвидации остатков и последствий колониализма, противодействие империалистическому вмешательству; развитие всестороннего, равноправного и взаимовыгодного сотрудничества народов и государств; расширение взаимопонимания и контактов миролюбивых общественно-политических сил.

Созданные на встрече проблемные комиссии, региональные и континентальные группы наметили предварительно круг конкретных вопросов, которые можно было бы обсудить на конгрессе. Они выработали практические предложения о порядке рассмотрения этих вопросов как во время подготовки конгресса, так и на его заседаниях; было подчеркнуто, что их обсуждение конгрессом послужит сплочению всех миролюбивых организаций и укреплению мира во всем мире.

Участники встречи вместе с тем подтвердили, что в ходе дальнейшей подготовки конгресса сохраняется возможность внесения и совместного рассмотрения любых конструктивных предложений относительно содержания и форм его работы.

А капэла.

Фотоаэциод М. БАНДАРЬКА.

* Што? * Як? * Чаму? *

«Права асабістай уласнасці грамадзян на іх працоўныя даходы і зберажэнні, на жылы дом і падсобную хатнюю гаспадарку, на прадметы хатняй гаспадаркі і ўжытку, на прадметы асабістага спажывання і выгоды, роўным чынам як права наслідавання асабістай уласнасці грамадзян — ахоўваецца законам».

Мы не выпадкова прывялі тут даслоўна артыкул 10 Канстытуцыі СССР. Не аднойчы ў гутарках з землякамі, у пісьмах чытачоў сустракаліся пытанні накшталт такіх: «Ці пераходзіць прыватная уласнасць у СССР у спадчыну?» «Ці праўда, што маёмасць памёршага забірае дзяржава?» «Ці могуць савецкія грамадзяне атрымліваць спадчыну з іншых краін?»

Сёння мы раскажам чытачам пра

САВЕЦКАЕ СПАДЧЫННАЕ ПРАВА

Права наслідавання ў нашай краіне адносіцца да ліку канстытуцыйных правоў савецкіх грамадзян. Але на пытанне аб тым, ці пераходзіць у СССР у спадчыну прыватная уласнасць, адказ будзе адмоўны, таму што ў нашым грамадстве ўжо больш як паўстагоддзя няма прыватнай уласнасці (на фабрыкі, заводы, на зямлю і г. д.). Заканадаўства ў СССР ахоўвае права наслідавання толькі асабістай уласнасці, набытай асабістай працай чалавека ў сацыялістычнай грамадскай вытворчасці і прызначанай для задавальнення яго асабістых патрэбнасцей.

Што ж атрымліваюць у спадчыну савецкія грамадзяне? Калі раней у спадчыну пераходзілі ў асноўным жылля дамы, рэчы хатняй абстаноўкі і ўжытку, то ў апошнія гады ў сувязі з паляпшэннем матэрыяльнага дабрабыту савецкіх людзей пераходзіць у спадчыну аўтамабілі, дачы, прадметы мастацтва, кнігі, калекцыі і г. д. Асабліва часта ўключаюцца ў спадчыну зберажэнні ў выглядзе ўкладаў у ашчадных касах або ў Дзяржаўным банку СССР.

Хто ж мае права атрымліваць спадчыну? Перш за ўсё неабходна адзначыць, што ні пол, ні ўзрост, ні нацыянальнасць наслідніка ў Савецкім Саюзе не маюць уплыву на яго права.

Дзеючае заканадаўства ўстанаўлівае два парадкі наслідавання: па закону і па завяшчанню. Наслідаванне па закону мае месца, калі яно не зменена завяшчаннем. Наследнікі па закону дзеляцца на дзве групы — першай і другой чаргі. Дзеці спадчынадаўцы, ў тым ліку ўсыноўленыя, муж (жонка), бацькі (усынавіцелі), роднае дзіця спадчынадаўцы, якое нарадзілася пасля яго смерці, адносіцца да першай чаргі. Наследнікі другой чаргі: браты і сёстры памёршага, яго дзед і бабушка — атрымліваюць спадчыну па закону ў тым выпадку, калі няма нікога з насліднікаў першай чаргі або калі яны адмовіліся ад спадчыны ці калі нябожчык пазбавіў іх права наслідавання ў сваім завяшчанні.

У нашай краіне ўведзена свабода завяшчання. Гэта значыць, што кожны грамадзянін мае права распарадзіцца сваёй маёмасцю на выпадак смерці.

Аднак свабода завяшчання ў СССР не абмежаваная. Закон бярэ пад ахову няпоўналетніх і непрацаздольных насліднікаў. Ім устанаўліваецца гарантаваная частка спадчыны.

Павышэнне жыццёвага ўзроўню савецкіх людзей у апошнія гады прывяло да таго, што многія грамадзяне завяшчаюць сваю маёмасць не толькі блізкім людзям, але і арганізацыям: дзіцячым і лячэбным установам, бібліятэкам, музеям або дзяржаве ў цэлым.

Здараецца і такое, што няма насліднікаў ні па закону, ні па завяшчанню альбо ні адзін з насліднікаў не прыняў наслідавання ці ўсе насліднікі пазбавлены завяшчальнікам спадчыны. Толькі ў такіх выпадках маёмасць памёршага пераходзіць дзяржаве.

Вельмі важнае правовае значэнне маюць час і месца адкрыцця спадчыны.

Часам адкрыцця спадчыны прызначаецца дзень смерці спадчынадаўцы, а месцам — яго апошняе пастаяннае месца пражывання. Па месцу адкрыцця спадчыны высвятляецца, якой натарыяльнай канторы насліднікі павінны падаваць заяву аб прыняцці спадчыны. У гэтай жа натарыяльнай канторы выдаецца пасведчанне аб праве на спадчыну.

Але здараецца часам, што спадчынадаўца жыве ў адной краіне, а насліднікі знаходзяцца ў другой. У такім выпадку адносіны па наслідаванню вызначаюцца па закону той краіны, дзе спадчынадаўца меў апошняе пастаяннае месца пражывання. Пры гэтым грамадзянства яго не мае ніякага значэння. Наслідаванне пабудова, якія знаходзяцца ў СССР, ва ўсіх выпадках вызначаюцца па савецкаму закону.

НАВАТ цяпер, праз год пасля ўходу на пенсію, ёй усё яшчэ звоняць на работу: «Затурэнскую можна папрасіць да тэлефона?» — «Паклічце, калі ласка, Соф'ю Ігнатаўну!» — «Будзьце ласкавы, перададце Соф'і Ігнатаўне вялікае дзякуй...» Звоняць людзі самыя розныя, маладыя і старыя, мужчыны і жанчыны. І калі чуюць у адказ, што тая, каго яны пытаюць, ужо не працуе тут, вельмі засмучаюцца і пачынаюць распытваць, дзе яе можна знайсці.

Так, многім нялёгка ўявіць сабе аддзел працаўладкавання і бытавога абслугоўвання Міністэрства сацыяльнага забеспячэння БССР без яго старшага інспектара Соф'і Затурэнскай. На працягу дваццаці гадоў гэта абаяльная жанчына была душой аддзела. Менавіта ёй заўсёды давяраліся справы, якія патрабавалі асаблівага такту і чуласці. Давяраліся таму, што кожны ведаў: Затурэнская зробіць усё, каб дапамагчы чалавеку, ніколі не спыніцца на паўдарозе і даведзе справу да канца.

Гавораць, той, хто часта сутыкаецца па роду сваёй дзейнасці з болей, горам і людскімі пакутамі, паступова прывыкае да іх, перастае іх заўважаць. А работнікам сістэмы сацыяльнага забеспячэння дзень пры дні даводзіцца ўнікаць у жыццё тысяч людзей з лёсам нялёгкім, часам нават трагічным. І якое ж шчодрое сэрца трэба мець, каб у падобных умовах не страціць з гадамі здольнасць адчуваць чужую бяду як сваю ўласную, каб пастаянна жыць клопатамі іншых. Аднак Соф'я Ігнатаўна менавіта з тых, чыё сэрца назаўсёды аддадзена людзям.

Ёй было дваццаць сем, калі яна, газетны работнік па прафесіі, упершыню пачала выконваць абавязкі інспектара аддзела сацзабеспячэння ў адным з маскоўскіх райвыканкомаў. Ішоў трэці год самаадданай, герайчнай бітвы савецкага народа з гітлераўскімі захопнікамі. Сотні раненых, сналечаных целаў, але не зламаных духам салдат, якія былі дэмабілізаваны з арміі, звярталіся ў ад-

слоў — бамбёжка, эвакуацыя, акупацыя. Успамінала і сваю ранейшую журналістскую работу, якой марыла сур'ёзна заняцца, вярнуўшыся дамоў. Ну, а пакуль што яна ўсю сябе ўкладвала ў новую для яе справу: памагала знайсці сваё месца ў агульным страі тым, каго вайна з моцных, здаровых людзей ператварыла ў інвалідаў.

Ёй здавалася, што там, у

лося, напэўна, ніводнага раёна, дзе б ні пабывала гэта высокая, статная жанчына з мяккай усмешкай. Шмат сэрцаў адагрэла і адраділа яна да актыўнага жыцця.

Савецкая дзяржава забяспечыла яе дапаможныя — інвалідаў вайны, працы, дзяцінства — матэрыяльна. Кожны месяц у адзін і той жа дзень паштальён прыносіў ім на дом пенсію, яны карыстаюцца льготамі пры раз-

вальным надпісам. Аўтар зборніка — паэт з Навагрудчыны Гаўрыла Шутэнка. Вайна адняла ў яго зрок. Але сіла духу і асабліва тая падтрымка, якую аказвае Беларускае таварыства сляпых сваім членам, дапамаглі яму выстаяць у страшных бядзе. Даведаўшыся аб яго захваленні паэзіяй, таварыства прымавала да яго чытальніку і асабістага сакратара, аплочваючы іх працу са свайго фонду культурна-масавай работы. Цяпер Гаўрыла Шутэнка — прызнаны паэт, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

...Людзі, якія ў дарэвалюцыйнай Расіі былі пазбаўлены элементарных чалавечых правоў, якія жылі ў галечы і жабрацтве, абыходзячыся падачкамі асобных дарадзёў, сталі пры Савецкай уладзе паўнапраўнымі членамі грамадства. Для іх створаны ўсе ўмовы, каб яны маглі вучыцца, працаваць, жыць змястоўным, поўнакроўным жыццём, развіваць свае здольнасці.

Аб усім гэтым з горадасцю гаварыла Соф'я Ігнатаўна на Міжнародным сімпозіуме па рэабілітацыі сляпых, які праводзіўся ў 1967 годзе ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы і сабраў прадстаўнікоў амаль 40 краін. Расказвала ў сваім выступленні з трыбуны і ў перапынках паміж пасяджэннямі, калі яе акружалі дэлегаты, літаральна засыпаючы пытаннямі. Бо ў большасці краін свету няма пакуль што такой добра наладжанай арганізацыі работ са сляпымі ды і наогул з інвалідамі. А яна можа гаварыць на гэтую тэму гады дзіннамі, таму што ўсё сваё жыццё, цяпло душы аддала барацьбе з няшчасцямі чалавечымі.

Вера КІЗІЛ.

ЦЯПЛО СВАЁЙ ДУШЫ

аддзел, літаральна патрабуючы, каб іх паслалі на самыя цяжкія ўчасткі працоўнага фронту ў тыле. Яны імкнуліся калі не зброяй, дык працай набліжаць доўгачаканы дзень перамогі. І кожнаму работніку аддзела знаходзілі заняткі пад сілу, уладкоўвалі з жыллем, з лячэннем.

Затурэнская ў той час шэфствавала над сваімі землякамі — байцамі-беларусамі. Дзелава, энергічная, заўсёды прыветлівая і добрамыслівая, яна вельмі хутка стала для іх самым неабходным чалавекам. Яны прыходзілі да яе не толькі за дапамогай, але і проста пагаварыць. Асабліва збліжалі іх трывожныя думы аб роднай зямлі, дзе яшчэ гаспадарыў жорсткі, бязлітасны вораг.

Беларусы!.. Часта ўспамінала Соф'я Ігнатаўна любімы Мінск, шчаслівае даваеннае жыццё, калі яе невялікая дружная сем'я, як і тысячы іншых савецкіх сем'яў, не ведала гэтых страшных

Маскве, яна нічога асаблівага не рабіла — працавала, як умела. І вельмі здзівілася, калі яе раптам выклікалі да міністра сацыяльнага забеспячэння Беларускай ССР і прапанавалі пасаду старшага інспектара ў міністэрстве. Было гэта ў канцы 1944 года, калі разам з сямямі С. Затурэнская вярнулася ў разбураны Мінск. Прыняць прапанову адразу не рызыкнула: на руках двое малалетніх дзяцей, муж пасля ранення. Ды і вельмі не хацелася расставіцца з журналістскай. Аднак з памяці не выходзіла сустрэча з адным з былых яе падшэфных. Калі яны нечакана сутыкнуліся твар у твар у прыёмнай міністра, ён проста зазьяў, вырашыўшы, што яна працуе тут. Яго непадробная, адкрытая радасць лепш слоў сказала ёй аб тым, як яна патрэбна гэтым людзям.

І вось ззаду ўжо дваццаць сем год, якія Соф'я Ігнатаўна прысвяціла справе сацыяльнага забеспячэння Беларусі. У рэспубліцы не заста-

меркаванні кватэр, санаторных пуцёвак, пры праездзе на чыгуначным і паветраным транспарце і г. д.

Але нярэдка хвароба, інваліднасць маральна ламае людзей, прымушае іх упасці духам, паглыбіцца ў сабе, нябачнай сцяной адгароджвае ад свету. Як патрэбна, каб у такі момант побач аказаўся сябар, які б дапамог набіць веру ў свае сілы, знайсці сваё месца ў жыцці, адчуць сваё дачыненне да агульнай справы. Соф'я Ігнатаўна стала для многіх менавіта такім другам.

Асабліва многа сяброў у яе сярод членаў Беларускага таварыства сляпых, якое яна доўгі час курывавала. На ўсіх прадпрыемствах, дзе працуюць сляпныя, яе лічаць сваёй, пазнаюць па голасе, стараюцца падыйсці, пагаварыць. Кожнага прыцягвае ў ёй шчырая зацікаўленасць у яго лёсе, глыбокая павага да яго.

Ёсць у асабістай бібліятэцы Соф'і Ігнатаўны невялікі паэтычны зборнік з дара-

ПАВЕЛ ПАЎЛАВІЧ

Была марозная лістападаўская раніца сорок трэцяга года. 59-ы гвардзейскі кавалерыйскі полк 18-й дэкабрскай дывізіі пасля кароткага адпачынку ў палескай вёсцы Аўрамаўская (цяпер Партызанская) рыхтаваўся да баёў з гітлераўцамі за горад Мазыр. Сярод кавалерыстаў быў хлапчук гадоў чатырнаццаці. Ён сядзеў на нізкарослым кані.

— Паўлічак, ты ж яшчэ дзіця. Заб'юць! Аздай коніка ды ідзі дамоў, — упрасвала маці.

— Не заб'юць, я не баюся, — адказаў Паўлік, і яго худы, з вострым падбародкам твар стаў суровым.

— Не плач, маці. Чакай прывітання ад свайго Паўла Паўлавіча з Берліна, — сказаў ёй палкоўнік Ціханаў і паскакаў да выстраенага на марш палка.

З лёгкай рукі камандзіра палка Ціханава хлапчука пачалі зваць Паўлам Паўлавічам. Паўлік спачатку крыўдзіўся, а потым неяк звыкся.

Першы свой страх Паўлік Хількевіч пераадолеў у баі за беларускую вёску Малыя Аўцюкі. Трэба было тэрмінова перадаць загад камандзіру другога эскадрона. Двое сувязных ужо загінулі. Тады папрасіўся Паўлік. «Можа, прашмыгне хлапчук, не заўважаць фрыцы», — падумаў камандзір і дазволіў.

Навокал рвуцца міны, выюць асколкі, цокаюць аб мёрзлую зямлю кулі. Здаецца, зусім побач узрываецца міна, па спіне стукваюць камякі зямлі, ад удару па касцы зніць у вухах. Страшна, але вельмі павярнуцца назад, палічаць баяліццам. І Паўлік, шчыльна прыціскаючыся да зямлі, папоўз ад варонкі да варонкі. Потым ужо ў траншэі кавалерысты заўважылі, што шынель Паўліка ў некалькіх месцах прабіта асколкамі, пагнута каска.

— Малайчына, Павел Паўлавіч! Смела дзейнічаў, — пахва-

ліў і па-бацькоўску пацалаваў хлапчука камандзір палка.

У баі за горад Мазыр на вачах Паўліка куля паразіла камандзіра. Загінуў і брат палкоўніка — гвардыі старшы лейтэнант Ціханаў, да якога ўсім сэрцам прывязаўся Паўлік. А праз некалькі дзён ля сцяга палка, сціскаючы ў руках аўтамат, чатырнаццацігадовы баец у ліку іншых навічоў прымаў ваенную прысягу.

У той жа дзень, пераапрунуўшыся ў адзенне пастушка, Паўлік пайшоў у разведку. Гітлераўцы не звярталі ўвагі на хлапчука ў пашарпаным кажурку, і яму ўдалося разведкаць вялікі ўчастак прадрэнага краю. Вярнуўся ў полк толькі на трэці суткі. Звесткі аб праціўніку былі вельмі важныя. За гэта юнага гвардзейца ўзнагародзілі медалём «За адвагу».

Аднойчы Паўлік аказаўся на валасок ад смерці. Гэта было непадалёку ад станцыі Поурск у Польшчы. Яму даручылі даставіць сакрэтны пакет у штаб дывізіі. Прышпорваючы каня, ён імчаўся па глухой лясной дарозе. Раптам заўважыў узброеных людзей. «На нашых не падобныя», — мільганула думка. Прыгледзеўся — бандэраўцы. Даў аўтаматную чаргу па іх і віхрам пранёсся міма. Пералятаючы праз падстрэленага каня, адчуў, як куля аякла нагу. «Жывым не дамся», — падумаў хлапчук. Надарваўшы пакет, ён уклаў туды гранату і пачаў чэкаць. А бандэраўцы ўжо акружылі юнага героя. Паўлік выпусціў яшчэ адну чаргу — бандыты заляглі за дрэвамі. Але вось кончыліся патроны...

Яго выратавалі артылерысты, якія праязджалі па бальшаку. Пачуўшы аўтаматныя чэргі, камандзір артдывізіёна паслаў разведчыкаў і якраз своечасова.

У атакуючых эскадронах Паўлік вызваляў Беларусь і Польшчу, удзельнічаў у штурмах Кенігсберга, Брэслау, Берліна. Сотні вогненых кіламетраў засталіся за яго плячыма. Да першай ўзнагароды прыбаўіўся медаль «За баявыя заслугі».

— Ганаруся, што мне яго далі за вызваленне Беларускай сталіцы, — успамінае Павел Хількевіч. — А вось ордэн Чырвонай Зоркі атрымаў за штурм Берліна.

Сярод соцен прызвішчаў і імёнаў, якімі была спярэжчана сцяна рэйхстага, юны кавалерыст снадным асколкам напісаў і сваё.

Павел Хількевіч дэмабілізаваўся з Савецкай Арміі ў 1947 годзе. Вярнуўся дамоў. Аваладаў спецыяльнацю механізатара, пачаў працаваць на торфапрадпрыемстве «Аўрамаўскае» Хойніцкага раёна. Але далі знаць аб сабе раны. Урачы зрабілі яму складаную аперацыю. Райваенкамат выкрэсліў са спісёў ваеннаабавязаных і назначыў пенсію.

— Не згадзіўся я стаць пенсіянерам у 19 год, — гаворыць Павел. — Пачаў прасіцца на торфапрадпрыемства — не бяруць, шкадуюць. Паздарваееш, кажуць, тады і прыходзь.

Іншы, магчыма, і адступіў бы, але Павел Хількевіч праявіў гвардзейскую ўпартасць — узялі, нарэшце, машыністам матавоза. Спачатку кожны рэйс даваўся з цяжкасцю.

— Еду, матавоз трасе, а ў мяне ўсё нутро адрываецца, — успамінае Павел Паўлавіч. — Сцісну ўсю сваю волю ў кулак, а кулак — у зубы, маўчу або ў такт колам спяваю. Пазней усё прыйшло ў норму. Паставілі на ваенны ўлік. Узрадаваўся, што зноў у страі.

Павел Хількевіч працуе на тым жа прадпрыемстве «Аўрамаўскае». Толькі цяпер ужо кранавышчыком. Добра працуе. Яму прысвоена званне ўдараўніка камуністычнай працы, а да баявых ўзнагарод прыбаўіўся медаль «За доблесную працу».

У Паўла Паўлавіча чацвёрта дзяцей. Старэйшая дачка працуе ў Гомелі, сын вучыцца ў Гомельскім інстытуце чыгуначнага транспарту, у 8 класе — малодшы сын і ў 2-ім — дачка...

Ён заваяваў шчасце сваім дзеям.

Валянцін ДОНЧЫК.

Апошні снег.

Фота У. КИТАСА.

ОРДЭН «КІРЫЛЫ І МЕФОДЫЯ» — РЫГОРУ ШЫРМЕ

У Палацы культуры прафсаюзаў Беларускай сталіцы адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 25 гадавіне Дагавору аб дружбе, супрацоўніцтве і ўзаемнай дапамозе паміж СССР і Народнай Рэспублікай Балгарыяй.

Перад пачаткам канцэрта ў малой зале палаца сабраліся партыйныя, дзяржаўныя дзеячы Беларусі, прадстаўнікі грамадскасці Мінска, госці з Балгарыі. Тут пад апладысменты прысутных ваенны аташэ пасольства НРБ у СССР генерал-маёр Балгарскай народнай арміі П. Каракачанаў уручыў ордэн «Кірылы і Мефодыя» II ступені за актыўны ўдзел у справе развіцця Беларускай культуры і ўмацавання дружбы паміж народамі Балгарыі і Савецкага Саюза Рыгору Шырме — народнаму артысту Савецкага Саюза, старшыні Саюза кампазітараў Беларусі, старшыні Беларускага таварыства па культурных сувязях з суайчыннікамі за рубяжом.

Уручаючы ордэн, П. Каракачанаў сказаў: «Дарагі Рыгор Раманавіч, па даручэнню майго ўрада і з задавальненнем уручаю вам гэту ўзнагароду. Жадаю вам моцнага здароў'я, доўгіх год жыцця і творчых поспехаў у развіцці беларускага народнага мастацтва і ва ўмацаванні дружбы паміж нашымі народамі».

У слове ў адказ Рыгор Шырме сардэчна падзякаваў ураду НРБ і таварышу Каракачанава за аказаны яму гонар.

— Ордэн «Кірылы і Мефодыя», — сказаў Рыгор Раманавіч, — нагадаў мне пра выдатных асветнікаў славян... Кірыліца стала асновай алфавітаў Балгарыі, большасці народаў Савецкага Саюза і іншых славянскіх дзяржаў. Я з задавальненнем прымаю высокую ўзнагароду.

П. ФРАЛОУ.

БУХЕНВАЛЬДСКИЙ НАБАТ

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВОГО СОВЕТА БССР ЗА ЗАСЛУГИ В РАЗВИТИИ БЕЛОРУССКОГО ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА МИХАИЛУ САВИЦКОМУ ПРИСВОЕНО ЗВАНИЕ НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА БЕЛОРУССКОЙ ССР.

ГОВОРЯТ, все талантливое удивительно просто. Приходит мастер, отсекает от грубого куска мрамора все лишнее, и... получается Мыслитель, Венера или Давид, побеждающий Голиафа.

Действительно, казалось бы, ничего особенного не происходит. Просто прощаются два человека, муж и жена. Причем мы видим только его лицо. На втором плане уходят в неизвестность пять человек — три парня с винтовками и две женщины с котомками. И где-то совсем уж далеко, едва различимы, спешат в том же направлении еще несколько человек. И все. Да, еще белый снег у них под ногами и кусочек неба над головой.

Но почему от этой картины нельзя отойти? Почему вдруг в сердце заползает тревожно щемящая боль, и ничего не остается в мире, кроме вот этого лица, изборожденного глубокими морщинами, кроме мудрых и скорбных глаз, кроме седых волос на обнаженной голове? И чем больше стоишь перед картиной, тем лучше начинаешь понимать, что изобразил художник. Эти люди видят друг друга в последний раз. Он бы хотел утешить ее, найти слово, которое облегчило бы ее страдания. Но нет такого слова, не существует оно в природе. И потому он молчит. И она тоже.

Почему же она не пытается удержать его? А потому, что позади у них большая, трудная жизнь. Все в ней было — и гражданская война, и борьба с бандитами, и рождение колхозов. Он всюду был первым. Сколько раз поджидали его в потемках с обрезом! Трижды стреляли через окно, дважды сжигали дом, требуя: отступись! Не отступился, не мог иначе, не мог быть другим. И теперь не может. Вот потому и молчат сейчас оба. Единственное, что хочется ей, — чтобы этот последний миг прощания длился долго-долго.

Как удалось художнику «вобрать» в одно лицо такую большую жизнь, биографию целого поколения? Как он изшел эти пепельно-серые краски, которые вначале даже не принимаешь (разве бывают пепельно-серые люди?), а потом вдруг спохватываешься: да ведь это же краски войны!

Художник долго молчит. Нет, то, что картины Михаила Савицкого широко ныне известны, что он стал народным художником БССР, лауреатом Государственной премии республики, ничуть не изменило его характера.

— Это был экзамен...
— Михаил Андреевич, но ведь вашей дипломной работой, насколько мне помнится, была картина «Песня», а не «Партизаны»?

— Это был экзамен, который я сам себе устроил. Он был крайне необходим мне. Понимаете... Закончил с отличием художественное училище, Институт имени Сурикова. О первых моих работах много писали, хвалили. А мне вдруг от этого сделалось страшно. Слишком легко все... Так нельзя.

Ответственность художника перед об-

ществом огромна. Его кисть или резец дают избранному им предмету вторую жизнь, быть может, долгую.

Когда пришло сознание ответственности, которую я взял на себя, пропали прежняя «легкость» и уверенность. Пришли сомнения: а то ли я делаю и так ли? Что я изображаю в своих работах? Вот так и подошел я к замыслу картины «Партизаны». Думаю, удастся, значит, я художник, а не получился... Работал над картиной четыре года.

Да, мне хотелось, чтобы в изображенном мной партизане «читался» советский человек со всеми присущими ему качествами — любовью к Родине, преданностью идеалам, с его мужеством и самоотверженностью. Чтобы вы поняли, насколько трудно мне все это давалось, скажу, что только над головой партизана я работал целый год.

ГОД работы только над одной головой в одной картине!.. Я вспоминаю его «Партизанскую мадонну», «Витебские ворота», «Комсомольцев», «Мать партизана», «Беженцев», «Сирот», «Партизаны, блокада», «Казнь»... Ведь каждая из них ничуть не слабее по исполнению, по эмоциональному воздействию, чем «Партизаны». Я видел, как в художественном музее перед его картинами «Партизаны, блокада» и «Казнь» люди стояли часами. Стояли и плакали.

Я уже давно не видел одну из самых интересных и сильных, на мой взгляд, работ Михаила Савицкого — «Казнь». Но закрою глаза, и сразу, как видение, возникает эта группа из пяти человек... Седой старик в белой рубашке, с доской на груди, где написано по-немецки «Партизан». (Я знаю, что прототипом старика послужил отец художника). Юноша, совсем еще мальчик, беременная женщина... А над головами их виселица...

Потрясает, с какой огромной выразительной силой выписаны их лица: ни тени смиренности, страха или растерянности, удивительное, гордое спокойствие и величие. Откуда? Ведь этот мальчик по сути еще и жизни-то не видел. А эта женщина со сложенными на животе руками? Ведь она должна была подарить миру еще одного человека. Откуда же мужество и сила у нее, слабой и беззащитной?

Объяснение на втором плане, который прост и одновременно многозначителен... Обычные крестьянские хаты, расплаханые поля. Это было их жизнью. Жизнью трудовой и праведной. Они никогда никому не причинили зла, они поднялись, просто и естественно, на защиту своей жизни. Они глубоко верили в то, что Правда обязательно одолевает Неправду. Они умирают для того, чтобы Добро скорее победило Зло, воплощенное в фашизме, гитлеризме. Потому и умирают гордо и смело. Жизнь торжествует над смертью. Смертию смерть поправ! Кое-кто считает «Казнь» реквиемом. Нет, это торжествующий гимн человеческому достоинству, гимн человеку, который и в наитруднейший, драматический момент остается Человеком.

Зная, что он работает без натурщиков, полагаясь на свою память, я спрашиваю:

— Михаил Андреевич, а где вы видели этих людей?

— Там...

Он произнес это слово спокойно и даже как-то буднично — «там». А у меня от него пошел мороз по коже. Об этом очень трудно писать. Каково же ему рассказывать, вспоминая все до мельчайших подробностей, еще и еще раз переживая прожитое. Но читатель должен знать и эти страшные страницы биографии самого художника. Он тогда лучше поймет, почему искусство Михаила Савицкого иногда называют излишне жестоким, чересчур драматичным.

... Вначале был Херсонесский маяк, последняя точка в обороне Севастополя, пять суток без пищи и воды. И был бой, смертельный бой до последнего патрона, до потери сознания. А пришел в себя уже в плену. Концлагерь в Николаеве. Сначала надо было скрываться, что ты из тех, кого взяли у Херсонесского маяка, потом — что ты вообще был в Севастополе. Защитники Севастополя приравнялись гитлеровцами к комиссарам, подлежащим немедленному уничтожению. Два побега из лагеря и оба неудачные.

Потом был страшный шталаг номер 326, все узники которого считались смертниками. Но даже здесь он хранил комсомольский билет в пайке хлеба. Даже здесь он не сдавался. Работая на сварке вагонов, ухитрился сделать такие швы, из-за которых вагоны — а в них возили военную технику — разваливались в пути. Когда группу раскрыли, пытался сделать невозможное — бежать и добраться до Франции. Схватили в Бельгию. Его препроводили в дюссельдорфскую тюрьму с «браслетами» на руках, а затем в Бухенвальд.

До сих пор он просыпается по ночам от выстрелов, лая собак и криков истязуемых и от... песни.

Бухенвальд — судьба моя,
Никак мне не забыть тебя...

«Поющая лошадь» — так называли узников, которые на тележках отвозили в крематорий трупы своих товарищей. Эсэсовцы заставляли их петь. Каждую ночь один барак разгружался в... крематорий. Потом был лагерь смерти «Кровинки» (так называли его узники, он до сих пор не знает его подлинного названия). Здесь почти единственным наказанием были четыре овчарки, которые за несколько секунд превращали человека в нечто трудно вообразимое.

И снова Бухенвальд. А потом Дахау. В Дахау везли долго, окружным путем, через Чехословакию. Пилочкой из лезвия перочинного ножика он пропилил отверстие в полу вагона. Но бежали по жребью. Бежало 22 человека. На его долю жребий не выпал. 21 день после этого его везли в штрафном вагоне. За 21 день он получил только четыре картофелины в мундирах...

Его выбросили из вагона, приняв за покойника. Очнулся, когда к нему подошли два солдата, которые из пистолетов здесь же, на месте, пристреливали тех,

кто не мог идти самостоятельно. Ему опять повезло! Командант станции, не желая заниматься уборкой тел на своей территории, приказал пристреливать ослабевших в лагере, у крематория. И его увезли на тележке туда... Союзники, освободившие Дахау, нашли его без сознания в тифозном бараке. Было ему в ту пору 23 года. Выжил, как говорится, всем смертям назло.

МЫ ДОЛГО сидим и молчим. Он не в состоянии отвечать, з у меня больше нет сил спрашивать. Я вспоминаю другое: каким путем шло к нему призвание. Сегодня картина «Партизанская мадонна» считается одной из лучших в современной советской живописи.

... Партизаны, мужчины и женщины, хоронят детей. Мы не знаем — то голод или пули? И мы даже недоумеваем: разве в этом было главное в то, партизанское время? Но потом... Самое дорогое, что есть у людей, — это их дети. Самое страшное горе для отца и матери — это похоронить свое дитя. А теперь посмотрите на лица мужчин, склонившихся над могилой, и стоящих рядом, на женщин, которые судорожно обняли драгоценные белые свертки, прижали их к себе. Взгляните им в глаза — вы не увидите там слез. Да, есть великое горе, боль, есть суровость. И есть понимание долга, своей гражданской и человеческой миссии. Вот сейчас они похоронят малышей и снова, не колеблясь, пойдут в бой. И если надо — из смерти.

Работает он до изнеможения, до иступления, каждый день. За последнее время закончено восемь крупных картин. А ему кажется — мало. Слишком обширны замыслы, слишком велик, как он считает, долг его перед узниками Бухенвальда и Дахау.

... День и ночь, в ведро и непогоду, звонят колокола Хатыни. День и ночь, день и ночь. Нет, это не погребальный звон. Это мертвые взывают к нам, живым, к нашему разуму, к нашей совести — не допустите! Это звучит Бухенвальдский набат. Мне кажется, что каждая картина художника — это тоже Бухенвальдский набат, кричащий: «Люди, будьте бдительны!»

Николай МАТУКОВСКИЙ.

НА СНИМКЕ: Михаил САВИЦКИЙ в мастерской.

Фото В. КИТАСА.

Центральная дзцячая музычная школа беларускай сталіцы нядаўна справіла навааселе — пераехала ў камфартабельны будынак, які вырас непаладку ад плошчы Якуба Коласа. Шматлікія класы з патышчанымі сценамі і двайнымі дзвярыма не прапускаюць пабочных гукаў. У школе абсталяваны кабінеты: метадычны, інструментальны, гуказапісу. Экзамены і праслухоўванні змогуць праводзіцца ў малой зале школы. А масавыя мерапрыемствы — у актавай, разлічанай на 400 месц.

— Усяленне ў новы камфартабельны будынак намнога пашырыла нашы магчымасці, —

скажаў дырэктар ЦДМШ Ігар Дземчанка. — Так, акрамя скрыпачнага ансамбля і аркестра баяністаў, мы думаем стварыць духавы, сімфанічны і аркестр народных інструментаў. У сувязі з гэтым разлічваем значна павялічыць прыём навучэнцаў па класу струнных і народных інструментаў. Мяркуюцца стварыць пры школе дзцячую музычную філармонію.

НА ЗДЫМКАХ: загадчыца навучальнай часткі школы Марына БАЗАЕВА з юнымі музыкантамі; ансамбль скрыпачоў на рэпетыцыі.

Фота Г. УСЛАВАВА.

ВЕРШЫ АКАДЭМІКА

Акадэмік АН БССР Аляксей Вечар — вядомы біяхімік, аўтар шматлікіх навуковых прац і... пэтычнага зборніка «Кола дзён». Вершы ён пачаў пісаць у студэнцкія гады, калі вучыўся ў сельскагаспадарчай акадэміі. У той час Аляксей Вечар быў душой літаратурнага аб'яднання «Маладняк» у Оршы. У 1930 годзе ў Мінску выйшла кніжка яго вершаў, якая атрымала высокую ацэнку і прызнанне літаратурнай грамадскасці. Але справай жыцця маладога паэта стала навука. І ўсё ж біяхімія не здолела выцесніць з сэрца вучонага захаплення юнацтва.

Мы прапануем увазе чытачоў два новыя вершы 67-гадовага акадэміка, якія мовай пазіі гавораць аб навуцы.

Аляксей ВЕЧАР

КАМЕНТАРЫЙ ДА АРТЫКУЛА

Энцыклапедыя!
Гэта не жарт
Мець сцэжку да нашых патомкаў.
А як перадаць ім душы нашай жар
І сэрца кіпучую звонкасць!
Разбегліся думкі ў маёй галаве,
Іду я па рэжэўніку босы,
Мне месца знайшлося пад літарай «В»
У адным з тых тамоў шматгалосых.
Радзіўся і жыў я тады і тады...
Уся праўда пра нашага брата!
Пісаў нават вершы, як быў малады.
Ды толькі апошняга дата
Яшчэ не з'явілася ў дробным радку,
Хоць знаўся я з днямі ліхімі,
Амаль невядома, чаму і адкуль
З мяне вырастаў біяхімік.
Таварыш!
Пакуль я па свеце хаджу,
Пакуль не ўпакованы ў тару,
Паслухай, будзь ласкаў, што я раскажу,—
Мой сам пра сябе каментарый.
Разгорне патомак востры гэтакі том,
Быць можа, у зным выданні
І стане гартыць яго ліст за лістом,
Ісці між падзей і паданняў.
Спакойна старонку маю праміне,
Не трэба нікога такога.
Крычу праз гады я: «Была і ў мяне
Свая навуковая школа».
Я змалку прывык, каб у кіпені дзён
Высока цанілася праца.
Таму, хто нішчыў наму хлеб жадзён,
Няма больш на што апірацца.
У навуку за рукі мяне не вялі,
Ішоў не па гладкай дарозе.
Я знаю, як ныць падчас мазалі
І стыне душа на марозе.

Навука мая прастаяла ў чарзе
Нямала каштоўнага часу.
Змаўчу я, калі пра мяне хто вярзе:
«Вучоны не першага класа».
Навука, па-мойму, падобна жыццю.
Існуе яна не для славы,
Якая звычайна прыходзіць к канцу,—
Існуе для лепшае справы.
Існуе яна, каб на светлай зямлі
Жылі па-разумнаму людзі,
Каб шчасце планеты яны не змялі
У войнах, гультайстве і брудзе.
Патомкі!
У вас ужо можа няма
Падзелу на школы і школьні,
Навука сабе вызначае сама,
Што трэба даследаць і колькі.
У вас ужо кожны жывы чалавек
Вышэйшую мае асвету.
Я веру, што ён у сваёй галаве
Трымае не толькі анкету.
Мне вас, непрышоўшых, не прыйдзеца
стрэць,

Мой след зараўнеца скара,
Але, спадзяюся, не будзе старэць
Мая навуковая школа.

ЮБІЛЕЙНАЕ СЛОВА

І. Д. ЮРКЕВІЧУ

Беларусь — наша песня!
Бягуць яе светлыя рэкі
І глядзіцца яна ў іх і бачыць
сваю прыгажосць
У Дняпры, што калісьці быў шляхам
«з варагаў у грэкі»,
У шматлікіх прытоках, якія цякуць да яго.
Толькі Нёман чагосьці з Дняпром не паладзіў.
Можа рухі грунтоў іх падзялілі даўно,
І раз'юшаны Нёман знайшоў сабе іншыя ляды
Ды падаўся на захад услед за красуняй
Дзвіной.
Як вялікія рэкі ўнікаюць з малых ручаінак,
Што знаходзяць свой шлях пад аховаю нашых
лясоў,
Так са звестак пра свет розных дрэў,
хмызнякоў і травінак
Унікае батаніка — стрэмка ліхіх галасоў.
Мы нярэдка мяркуем на аснове
няясных прагнозаў
Аб надвор'і і працы, навуцы і шчасці ў жыцці,
А залежым быць можа ад бія- і генаэнозаў,
Як залежыў Кашчэй у качкавым бітым яйцы.
Так жывая вада ад дажджоў і снягоў Беларусі
Трэба нам і раслінам на нашых палях і лясах.
Час бяжыць, як вада,
Юбілей успаміны варушыць,
А ўспамінаў тым болей,
Чым больш сівізны ў валасах.

3 АПОШНІХ ВЕРШІСАЖАЎ

Любімая тэма Юзефа Пучынскага, персанальная выстаўка янога экспанавалася ў Саюзе мастакоў БССР, — людзі і прырода роднай зямлі. Свет добры і суровы. Нялёгка сельская праца і трагічнае напружанне ваенных гадоў, пазнаванне і сустрэчы, чалавек у вялікім і малым... Шматграннасць жыцця, відаць, і вызначыла жанравую разнастайнасць творчасці Ю. Пучынскага.

Вялікае месца ў рабоце мастака займаюць ілюстрацыі да твораў беларускай і рускай літаратуры: М. Горкага, Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, В. Быкава, М. Танка, І. Новікава. Пучынскі — цікавы «інтэрпрэтар» апавесцей А. Талстога «Дзяцінства Мікіты», М. Прыляжавай «З табой таварышы», казані і апавяданняў для дзяцей.

Шмат часу аддае мастак станковай графіцы. Ён з поспехам нарыстаецца пэндзлем і алоўкам, не аказвае перавагі гуашы або фламастэру, акварэлі або вугалю: мастацкі матэрыял беспамылкова падказвае тэма.

Ураджаюць цыклы лінагравюр «Мір, каб жыць», «Блакада», «Англіійскія матывы», «Я бачу Афрыку». Гэта не проста фіксацыя жыцця, малюнак вызначаецца экспрэсіўнасцю і публіцыстычнасцю.

Падарожжа за мяжу для Ю. Пучынскага — усякі раз работа, новыя карціны, насычаныя сацыяльнымі матывамі. Часцей за ўсё гэта гарадскія пейзажы. Акварэлі і малюнкi, выкананыя фламастэрам, вядуць гледача па рыбацкаму пасёлку ў Галандыі, па гарадах Скандынавіі, Шатландыі, вуліцах Лондана, Стангольма, Сафіі, Гданьска. У наторных лінагравюрах Пучынскі разгортвае цэлыя сюжэтныя кампазіцыі, якія расказваюць аб моравых і звычайнага народа.

Прылягаюць увагу партрэты. Несумненна, лепшыя з іх — «Дзядзінка з сяла Рудня», «Партрэт дзядзінкі», «Стары музыкант», сагрэты адкрыта зацікаўленым і добразычлівым позіркам мастака. Адчуваеш давер'е да аўтара, які напісаў партрэт пэтычнага партрэта сельскай дзядзінкі «Ля ваколіцы». Лёгка нінуты мякка-ружовыя мазкі на паўняюць яе твар святлом, летучае і ў блізка вяснова сонца — дрэвы, снежныя дахі, праталіны...

У свой час шырокае прызнанне атрымала вялікая карціна Ю. Пучынскага «Партызаны ля параненай Рымы Шаршнёвай». Яна ярка адлюстроўвае падыход мастака да асветлення тэмы гераізму савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны. Мужнасць, стойнасць чалавеча, вернага Радзіме, варты захаплення. У іх праўдліва сапраўдная прыгажосць людзей, і не забіць яе ніякім пакутам.

НА ЗДЫМКУ: рэпрадукцыя з карціны Ю. ПУЧЫНСКАГА «Партызаны ля параненай Рымы Шаршнёвай».

знаёмім з творчасцю маладых

Віктар КАЗЬКО нарадзіўся ў горадзе Калінкавічы Гомельскай вобласці. Выхоўваўся ў Вільчанскім дзіцячым доме Жыткавіцкага раёна. Пасля вучобы ў горнапрамысловым вучылішчы працаваў у Кузбасе. Завочна скончыў Літаратурны інстытут імя Горкага. Зараз В. Казько — супрацоўнік рэдакцыі газеты «Советская Белоруссия». Аповесць «Высакосны год» — першы буйны твор маладога аўтара.

КАЛІ ТЫ НЕ АДЗІН...

Лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў перадрукоўваюцца або нават і ўпершыню публікуюцца на старонках усесаюзных перыядычных выданняў. Так сталася і з аповесцю Віктара Казько «Высакосны год». Яе змясціў у канцы мінулага года часопіс «Новый мир».

Аўтар расказвае пра жыццё беларусаў ва ўмовах фашысцкай акупацыі, пра нялёкія пасляваенныя гады. Віктар Казько падае падзеі не ў храналагічнай паслядоўнасці. Ён выкарыстоўвае прыём «перабіўкі» сюжэта. Гэта дазваляе больш поўна раскрыць характар герояў, глыбей распрацаваць узнятую тэму.

...Чалавек вяртаецца ў горад, дзе нарадзіўся, рос, у горад, які калісьці «задыхаўся ад голаду, але з апошняга карміў дзве сотні пасляваенных дзедзядоўцаў». Чалавек прыпамінае дзяцінства, першы дзень вайны, вестку аб якой кожны з іх сям'і ўспрыняў па-свойму. «Чорт бы яе ўзяў, гэту вайну, — думаў бацька. — Не магла ні пачакаць, ні пачацца раней, калі быў адзін, без жонкі, сына, даччы... Пачаў абжывацца, жыць па-чалавечаму. Кончыў бацька па чужых вуглах, паставіў свой дом. І востра табе на...»

Ульяна, жонка Трафіма Прыгоды, складваючы ў клункі рэчы, гаворыць пра сябе: «Вайна...» І гэта карот-

кае слова зрывае яе з месца, яна бегае па хаце, бачыць спалоханыя вочы сына. Ён, малы, яшчэ не разумее, што здарылася. Дзіму хочацца пайсці ў поле, нарваць гароха, пагуляць на вуліцы з сябрамі.

Толькі бабка Гаварыха не баіцца вайны: «За свой кароткі век тры разы гарэла. Бывала, выскакала з агню з дзедзімі ў чым маці нарадзіла. Па-новому заводзіла гаспадарку, становілася на ногі. І гэта з трынаццацю дзедзімі, без мужа».

Ніхто з сям'і Трафіма Прыгоды яшчэ не ведае пра свой лёс, не здагадаецца, колькі выпрабаванняў чакае яго. Трафім пойдзе ў партызанскі атрад змагацца з ворагам. А Ульяна з Дзімам і маленкай дачкой Тамарай будзе стомлена мераць крокам і прапыленыя шляхі і думаць, глядзячы на нямецкага салдата-канваіра: «Чорт з гнілога балота».

Немец быў не з маладых, лоб яго разразалі шырокія маршчыны, а ў маршчынах блішчэў пот. «Глядзі ты, як у чалавек, — здзіўлена Ульяна, — а ўсё роўна ты фрыц. Фрыцам нарадзіўся, фрыцам і здохнеш». А пасля, не стрываўшыся, крыкне на фашысцкага салдата:

— Ты, ты злыдзень, нападзіў злыдніў! І нашых дзядзядоў страляць пайшоў, каб і цябе зямля не прыняла. І Пітэра твайго і Лоту.

Сканцэнтраваны ўвагу на гэтай невялікай, але напружана-эмацыянальнай сцэне, Віктар Казько сцвярджае мужнасць жанчыны, яе маральную перавагу над узброеным салдатам «непераможнага рэйха». Адышла некуды, знікла боязь, у сэрцы Ульяны засталася адна нянавісць, якая становіцца зусім пякучай, калі яна, цудам удзельніца ад немцаў, убачыла, што людзей, з якімі ішла, фашысты сагналі ў хлэў і падпалілі. Ёй здаецца, што «не вецер распальвае чырвоныя языкі пальмы, а людскі голас выльваецца агнём і мітусіцца, не ведаючы месца ад болю...»

На чацвёрты дзень аспрытомнела Ульяна ў лесе, сярод жанчын, якія хаваліся тут ад фашысцкай лютасці. І першае, што спытала яна, было: «Дзеці, дзе дзеці?..» Убачыўшы, што дзеці жывыя і накормленыя, супакоілася, бо адчула, што цяпер яна, як сказала адна з перасяленак, «сярод свайго брата».

Віктар Казько паказвае сваіх герояў у цяжкіх і складаных абставінах, многія з якіх нават не асабістымі ўспамінамі. Таму так да жорсткасці рэалістычна пададзена ў аповесці сцэна смерці Ульяны. Толькі хвіліну назад маладая жанчына ўспамінала свой дом, думала аб тым, каб датынкаваць сцены, афарбаваць падлогу, і раптам «выбуховая хваля падняла і кінула яе на драўляныя палаткі, на дзядзю, нібыта даючы ім магчымасць у апошні раз глянуць на сваю маці. Дзеці поўзалі па цэлыя маці, крычалі і плакалі. Хапалі нерухомыя рукі, імкнучыся падняць яе, паставіць на ногі».

Хлопчык, які нарадзіўся перад самай вайной і амаль нічога акрамя выбухаў і агню не бачыў, трапіўшы пасля смерці маці да цёткі Васілі-

сы, шукае апошняга немца, смерцю якога, думае ён, закончыцца вайна. Тады прыдзе бацька і забярэ яго з сабой. Дзіма нават мае тайнік, куды зносіць страляныя і цэлыя патроны, прыцягнуў аднекуль невялікі снарад. Усё для апошняга немца, якога трэба забіць. Забіць, пакуль цёпла, пакуль не пачалася зіма, каб ізноў рваць гарох, хадзіць з бацькам у лес... Віктар Казько надае эпізоду важкі філасофскі падтэкст: нельга, каб паўтарылася такая бяда, гэта несумяшчальна з чалавечай прыродай.

Добрыя людзі выратавалі Дзіму ад смерці, выхадзілі, навучылі цянцёў спагаду, дапамогу, дабро. Ён можа аддаць сябру апошні кавалак хлеба і сам упэўнены:

— Здарыцца са мной бяда — і ўсе сто дзедзядоўцаў, з якімі я жыў, прыйдуць мне на дапамогу, таму што я ім таксама дапамагаў у цяжкую хвіліну... Такая ў нас сям'я. Мы вучыліся быць сябрамі і братамі.

В. Казько не проста пераказвае факты і падзеі з біяграфіі свайго героя: дзіцячы дом, школа фабрычна-заводскага навучанна, праца на шахце, адносіны з людзьмі, але і выказвае сваё, аўтарскае меркаванне наконт іх. А гэта выклікае пэўны драматызм дзеяння.

Аповесць «Высакосны год» гучыць як пракляцце вайне, якая забрала ў Дзімы — ды хіба толькі ў аднаго яго — блізкіх людзей. Яшчэ не адно пакаленне будзе мець поўнае права сказаць фашысцкаму салдату словамі маці Дзімы Ульяны Говар:

— І слёзы, і кроў, і крыўда людская будуць на табе да сканчэння свету. Няма табе месца ні сярод мёртвых, ні сярод жывых.

Леанід АНОП.

Хроніка культурнага жыцця

ДЗЯРЖАЎНЫ драматычны тэатр імя Аляксандра Вянгеркі ў Беластоку паставіў «Трыбунал» А. Макаёнка ў перакладзе на польскую мову Леха Піяроўскага.

Пастаўку ажыццявіў рэжысёр Збігнеў Бесерт. Запамінальны вобраз Цярэзікі Калабка стварыў артыст Вітальд Галонка. Яго Калабок па-мужыцку і хітры, і адважны, і ўпарты, і вясёлы. Часам ён выглядае нават сентыментальным. І ўсё гэта па-акцёрску апраўдана. Ролю Паўліны выконвае Мар'я Хадзюка, якая іграе натуральна, спакойна, без лішняга пафасу.

Спектакль стаў прыкметнай з'явай у тэатральным жыцці Беласточчыны.

БОЛЬШ за месяц працягваліся ў Беларусі гастролі карэльскага дзяржаўнага ансамбля «Кантэле». Песні азёрнага і ляскога краю Калевалы гучалі ў клубах гарадоў і вёсак Віцебскай, Магілёўскай, Мінскай, Брэсцкай і Гомельскай абласцей.

У праграме ансамбля — карэльскія, фінскія, беларускія народныя песні, творы савецкіх кампазітараў. За час гастролі па Беларусі артысты «Кантэле» далі 40 канцэртаў.

У МАСКВЕ, у Саюзе пісьменнікаў СССР, адбылося пасяджэнне Савета па беларускай літаратуры, на якім абмяркоўваліся першыя кнігі маладых беларускіх паэтаў.

На пасяджэнні выступілі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР М. Луконін, крытык У. Гнідамёдаў, перакладчык Д. Осін, Я. Хялемскі, Д. Кавалёў і іншыя.

Пімен ПАНЧАНКА

Жылы дрэў напоўніліся сокам,
Ручаі імкнучыся да ракі.
Неба стала чыстым і высокім,
І пяюць вясёлыя шпакі.

Пах смалісты п'ю і не нап'юся,
І пад гром птушых галасоў
Да бярозы белай прыхінуся,—
Буду прагна піць салодкі сок.

ПАБОЧНЫ! чалавек тут рэдкі гасць. Жывуць у гэтых светлых пакоях золата ды цішыня, а ў суседстве з імі працуюць прабірары — людзі адной з рэдкіх прафесій. Толькі яны маюць права выдаваць «пашпарт» высакародным вырабам, адкрываць каштоўнасцям дарогу ў «свет».

Да прабірараў трапляе золата, знойдзенае ў старажытных пахаваннях, курганах. Тут атрымліваюць кансультацыі работнікі крэймальнага вышуку, рэстаўратары, вучоныя і проста прыватныя асобы. Есць у гэтай прафесіі штосьці чарадзейнае: вызначыць узрост скарбаў, выкрыць стагоддзямі нераскрытае злачыства.

...На далоні ў прабірара Мінскай інспекцыі прабірнага нагляду Міністэрства фінансаў СССР А. Сакольчык — цяжкі бранзалет з сотнямі брыльянтаў чысцейшай вады. Каштоўнасць гэтай рэчы павялічвае яшчэ і майстэрства, якое ўкладлі ў яе ювелірныя справы майстры. Але спецыяліст паставіць толькі пробу, вызначыўшы вартасць металу і каменняў. Выкладваючы з сейфа свае «даспехі» — бутэлеккі з рэактыўмі, плоскія эталонныя іголки, маленькія пэндзілікі, чорны і гладкі камень — шуньгіт, Ала Аляксандраўна расказвае пра тонкасці сваёй работы.

Недасведчаным здаецца, што золата — рэдкі метал, а ў прыродзе няма такога абломка горнай пароды, які не ўтрымліваў бы малой яго прымесі. Золата ўсмоктваюць карэнні дрэў і траў. Чэхаславацкія вучоныя, напрыклад, выявілі яго ў кукурузе, пшаніцы, тытуне, яловых і піхавых шышках, хоць зямля, на якой яны раслі, золата не ўтрымлівала. Часам паляўнічыя, спальваючы рогі аленяў або ка-

зуль, бачылі ў попеле чыстае золата, але ў той жа час у зубах і кэсцях жывёлін яго не выяўлялася. Як відаць, ёсць у гэтага металу нейкія «біялагічныя сакрэты». Раскрыццём іх займаюцца цяпер вучоныя. Яны падлічылі, што атрыманае чалавекам золата складае толькі адну мільённую частку запасаў, скрытых у прыродзе.

Але пакуль спецыялісты шукаюць новыя спосабы апрацоўкі залатаноснай руды, а геалагі адкрываюць яе, прабірары

У ГАСЦЯХ... У ЗОЛАТА

захоўваюць тое, што здабыта з ледзь бачных вокам пылінкаў. А «геаграфія» выкарыстання золата ўжо даволі шырокая. Яго хімічная стойкасць і высокая электраправоднасць з'яўляюцца на сябе ўвагу ў навішай электроннай тэхніцы і спецыяльнай апаратуры. Яно выкарыстоўваецца для вырабу чуллівых валакоў хранометраў і гальванометраў, тонкіх нітак для залаташавак. Купалы Ісаакіўскага сабора ў Ленінградзе, якія адліваюць пазалотай, вольна ўжо дзесяткі гадоў, навалі на думку пакрываць невялікія штучныя спадарожнікі высакародным металам, што перасцерагае іх ад карозіі і цяпла. Пазалочаныя дэталі незаменыя таксама ў высакавольтавай апаратуры і рэнтгенаўстановак. Паўную ролю адыгрывае золата і ў медыцыне.

У Мінскай інспекцыі прабірнага нагляду зарэгістраваны ўсе беларускія прадпрыемствы, якія маюць справу з каштоўнымі металамі.

Часам канструктар марыць аб дэталі з дарагога матэрыялу, якая, паводле падлікаў, апраўдае надзеі. Ідзі такога роду заўсёды цікаваць інспекцыю. І часцей за ўсё яе супрацоўнікі знаходзяць простыя і лёгкія варыянты замены, не дапускаючы лішняга расходу золата, плаціны, ірыдыю, палладыю. Прабірар абавязан добра разбірацца ў тонкасцях сучаснай тэхнікі. Таму, як правіла, гэта спецыялісты з вышэйшай інжынерна-тэхнічнай адукацыяй.

...Ала Аляксандраўна падрыхтавалася да «свяшчэннадзеяння» — пробы каштоўнага металу. Смазвае персікавым маслам шуньгіт — камень дзівоснай трываласці і праводзіць лініі прабірнай іголкай, а побач — вырабам. Перакрэслівае гэтыя лініі кіслотным рэактывам. Кожны развод атрыманай дарожкі мае сваё адценне. Рысунк папараўнаваецца з рысункам эталона. Колеры супалі — проба вызначана.

Часам кавалачкі золата дзёдзіцца ператвараць у... ваду. Робіць гэта сумесь дзвюх моцных кіслот — азотнай і селянай. Такая сумесь да гэтага часу называецца «царскай гарэлкай», напэўна, таму, што зольна рэствараць «цара металаў» — золата.

Але вольна і бранзалет старадаўняй работы з брыльянтам чысцейшай вады атрымаў «пашпарт»: 950-я проба. Гэта значыць, што ва ўзоры на кожную тысячу частак прыпадае 950 частак хімічна чыстай плаціны і 50 — прымесей (медзі).

Л. КОЗЫРАВА.

САВЕЦКІ ЭКСЛІБРЫС ЗА МЯЖОЙ

Абмен экслібрывамі паміж калекцыянерамі розных краін стаў у наш час звычайнай справай і атрымлівае ўсё большы размах. Рэгулярна праводзяцца міжнародныя кангрэсы экслібрывістаў, у якіх з поспехам удзельнічаюць савецкія мастакі. У нашай краіне адбыліся выстаўкі польскага, венгерскага, чэхаславацкага, белгійскага кніжнага знака. У сваю чаргу ў розных замежных краінах адбываюцца выстаўкі савецкага экслібрыва.

На працягу некалькіх гадоў арганізуе выстаўкі савецкага экслібрыва гурток славацкіх экслібрывістаў і бібліяфілаў у Браціславе. У

канцы мінулага года славацкія сябры з дапамогай савецкіх калекцыянераў і мастакоў арганізавалі выстаўку «Сучасныя савецкія кніжныя знакі» (1966—1971), прысвечаную 50-годдзю ўтварэння СССР. На гэтай выстаўцы экспанавалася 857 работ 68 мастакоў СССР.

Сярод удзельнікаў выстаўкі — сем мінскіх мастакоў: 65 сваіх работ паказалі Я. Красоўскі, В. Я. і Г. Ціхановічы, М. Лазавы, Э. Левін і А. Пятрухна. Калі экслібрывы Красоўскага і Ціхановічаў ужо вядомыя за мяжой (яны экспанаваліся на «ЭКСПО-70» у Японіі і «ІБА-71» у Лейпцыгу), то для астатніх —

гэта першая міжнародная выстаўка.

У пасляслоўі да каталога выстаўкі сакратар гуртка славацкіх экслібрывістаў і бібліяфілаў К. Падалінскі, адзначаючы выстаўку, піша, што яна «будзе мець станоўчы ўплыў на будучае развіццё славацкага экслібрыва і выкліча зацікаўленасць мастакоў, кнігалюбаў і збіральнікаў». Каталог зроблены з вялікім густам, на высокім прафесійным узроўні. Упрыгожваюць яго адбіткі экслібрываў, зробленыя з аўтарскіх дошак.

М. МІНКЕВІЧ,
член бюро Беларускага таварыства экслібрывістаў.

«АЎТАГАСПАДАРКА» СЯРОЖЫ КАТОВІЧА

Хлопчык нарадзіўся і жыве ля ажыўленай магістралі Брэст — Масква. Ніколі не перапыняецца на дарозе паток машын. Магчыма, адсюль і пачалося захапленне Сярожы. Назіральны хлопчык любіць глядзець на машыны. Ён звяртае ўвагу на дэталі, афарбоўку, канфігурацыю кабіны і кузава. Праглядаючы часопісы і газеты, Сярожа выразае здымкі з навінкамі аўтамабіляў і трактарабудавання.

Назіранні і малюнкі дапамагаюць хлопчыку, калі ён бярацца за «выраб» чарговай машыны з пластыліну. Пяць гадоў служыць у Сярожынай «аўтагаспадарцы» яго першынец — трактар «Беларусь». А ўсяго тут налічваецца 170 машын розных марак і прызначэння. У некалькіх скрынках размяшчаюцца аўтобусы і самазвалы, цягачы і краны, скарперы і бульдозеры, легкавыя машыны і трактары. І кожная зроблена дакладна і акуратна.

Магчыма, дзіцячае захапленне (Сярожа вучыцца цяпер у чацвёртым класе) стане справай яго жыцця.

НА ЗДЫМКУ: Сярожа КАТОВІЧ са сваімі «машынамі».

Я. СЯЛЕНА.

ГУМАР

— Не разумею, як адзін чалавек можа зрабіць столькі памылак? — здзіўляецца настаўнік, вяртаючы вучню сшытак з хатнім заданнем.
— А мы пісалі ўдваіх з дзядулем, — адказаў вучань.

Сямігадовая дачка паляўнічага гаворыць сваёй сяброўцы: — Калі настаўніца зноў будзе расказваць нам пра першабытных людзей, якія жылі толькі паляваннем, я скажу ёй, што гэта выдумка...

Сын выйграў аўтамашыну, пасадзіў у яе сваёго бацьку і вырашыў пакатаць. Па дарозе ўдарыўся аб тэлеграфны слуп і спыніўся.

— Сыноч, — гаворыць бацька, — а як ты будзеш спыняць сваю машыну ў полі, дзе няма слупоў?

Старая звяртаецца да прадаўца: — Узважце мне, калі ласка,

дзесяць кілаграмаў мукі... Хаця, ведаеце, дзесяць я не данясу.

— Нічога, бабуся, смела бярыце дзесяць, я вам іх так уваажу, што данясеце, — супакой яе прадавец.

Пятро казаў:

— Ох, цяжка жыць на свеце сумленым людзям!..

— Ну і хай іх, а табе што? — адказаў яму сусед.

(ПОРТ)

«ВЕСНАВЫЯ ЛАСТАЎКІ»

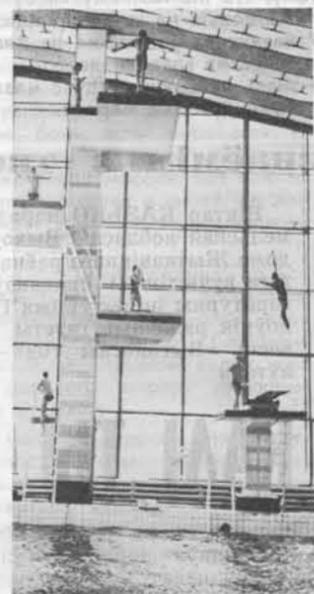
Два дні над галоўным уваходам Мінскага палаца воднага спорту развяваліся флагі адзінаццаці дзяржаў. Два дні мацнейшыя скакуны ў ваду з Балгарыі, Швецыі, Фінляндыі, Чэхаславакіі, Польшчы, ЗША, Кубы, Вялікабрытаніі, ГДР, СССР і Беларусі аспрэчвалі прызы турніру «Веснавыя ластаўкі».

Сярод удзельнікаў спаборніцтваў было шмат вядомых спартсменаў: чэмпіёнка Еўропы Хейдзі Бекер (ГДР), чэмпіёны мюнхенскай Алімпіяды Уладзімір Васін (СССР) і Ульрыка Кнапе (Швецыя), чэмпіёнка Алімпійскіх гульняў у Мехіка Мілена Духкова (Чэхаславакія), удзельніца Алімпійскіх гульняў у Мюнхене Крыста Келер (ГДР) і іншыя.

Турнір адкрылі скакуны з трампліна. Спартсмены спаборнічалі па новых правілах, выконваючы адны і тыя ж скачкі і ў папярэдняй частцы, і ў фінале спаборніцтваў. Усяго ім трэба было выканаць па пяць абавязковых і шэсць адвольных скачкоў.

Першым сярод мужчын стаў савецкі спартсмен Уладзімір Васін, другім — Фальх Хофман з ГДР, трэцім быў Вячаслаў Страхуў (СССР).

У скачках з вышкі ў жанчын прызавяў месцы размеркаваліся ў такім парадку: Ульрыка Кнапе (Швецыя), Бе-

верлі Вільямс (Вялікабрытанія), Ірына Калініна (СССР).

Удзельніца Алімпійскіх гульняў у Мюнхене Крыста Келер (ГДР) атрымала самую высокую ацэнку на трохметровым трампліне. Другое месца заняла амерыканка Сінтыя Потэр. Трэцім прызёрам стала масквічка Тамара Сафонава.

У мужчын у скачках з вышкі лепшую праграму прадэманстравалі беларускі спартсмен Мікалай Міхайлін. Другім і трэцім прызёрамі сталі Уладзімір Капірулін і Віталій Тошчанка (СССР).

НА ЗДЫМКУ: трэніроўкі перад спаборніцтвамі «Веснавыя ластаўкі» ў Мінскім палацы воднага спорту.

Фота Я. КОКТЫША.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44. ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Зак. № 358.